

NORWESKI IBSEN
POLSKI IBSEN

INSTYTUT SKANDYNAWISTYKI
UNIWERSYTETU GDAŃSKIEGO

STUDIA PÓŁNOCNOEUROPEJSKIE
TOM IV

SERIA POD REDAKCJĄ MARII SIBIŃSKIEJ

HELENA GARCZYŃSKA

NORWESKI IBSEN
POLSKI IBSEN

PRZEKŁAD FORM ADRESATYWNYCH
W WYBRANYCH DRAMATACH HENRYKA IBSENA

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu GDAŃSKIEGO
GDAŃSK 2019

Recenzja
Prof. dr hab. Lech Sokół

Redakcja wydawnicza
Anna Herzog-Grzybowska

Projekt okładki i stron tytułowych
Andrzej Taranek

Na okładce
zdjęcie ze spektaklu pt. *Dom lalki*, reż. Agnieszka Lipiec-Wróblewska,
Teatr Polski im. Arnolda Szyfmana w Warszawie (premiera 6.10.2017 r.);
fot. Marta Ankiersztejn

Skład i łamanie
sunny.gda.pl

Opracowanie indeksu
Anna Świtalska-Jopek

Publikacja sfinansowana z działalności statutowej
Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Gdańskiego,
Instytutu Skandynawistyki Uniwersytetu Gdańskiego
oraz środków VB Polska Sp. z o.o.

© Copyright by Uniwersytet Gdański
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-7865-768-2

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel./fax 58 523 11 37, tel. 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
www.wyd.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: www.kiw.ug.edu.pl

Spis treści

Wstęp	9
Część I	
Wokół tematu: teoria, historia, stan badań	15
1. Analizowany materiał	17
1.1. Przekład dramatów Ibsena na język polski	17
1.2. „Dramaty współczesne” Ibsena jako obraz norweskiego społeczeństwa	20
1.3. Znaczenie form adresatywnych w dramatach Ibsena	24
2. Zagadnienie form adresatywnych	28
2.1. Definicje form adresatywnych	28
2.2. Formy adresatywne w Norwegii	34
2.2.1. Historia i współczesność	34
2.2.2. Czasy Ibsena – druga połowa XIX wieku	37
2.3. Formy adresatywne w Polsce	44
2.3.1. Krótki zarys historyczny	44
2.3.2. Współczesność	45
3. Formy adresatywne jako problem w przekładzie dramatu	54
3.1. Rozwój badań translatorycznych	54
3.2. Teoria przekładu dramatu	58
3.3. Formy adresatywne jako problem w przekładzie dramatu	68
4. Krótki zarys relacji społecznych w Norwegii w drugiej połowie XIX wieku	76
5. Stan badań	83
5.1. Przekład dramatów Ibsena w badaniach	83
5.1.1. Przekład dramatów Ibsena w badaniach światowych	83
5.1.2. Przekład dramatów Ibsena w badaniach polskich	91
5.1.3. Przekład dramatów Ibsena w badaniach jako zagadnienie drugorzędne	92
5.1.4. Przekład dramatów Ibsena w badaniach jako zagadnienie podrzędne	94
5.2. Przekład form adresatywnych w dramatach Ibsena	95
5.2.1. Przekład form adresatywnych w dramatach Ibsena w badaniach światowych	95
5.2.2. Przekład form adresatywnych w dramatach Ibsena w badaniach polskich	96
5.2.3. Przekład form adresatywnych w dramatach Ibsena jako zagadnienie drugorzędne	97
5.3. Wokół przekładu – tłumacze, wydania, marketing	98

Część II**Analiza form adresatywnych i ich przekładu**

w dramatach współczesnych Henryka Ibsena	101
1. <i>Dom lalki/Nora</i> (1879)	103
1.1. Szef i podwładny	104
1.1.1. Krogstad – Helmer	104
1.1.2. Helmer – Krogstad	105
1.2. Relacje małżeńskie między Norą a Helmerem	105
1.2.1. Nora – Helmer	106
1.2.2. Helmer – Nora	107
1.3. Przyjaciółka i przyjaciółka żony. Relacje między panią Linde a Norą i Helmerem	114
1.3.1. Pani Linde – Nora	114
1.3.2. Nora – pani Linde	115
1.3.3. Pani Linde – Helmer	116
1.3.4. Helmer – Pani Linde	116
1.4. Doktor zaprzyjaźniony. Relacje między Helmerem, Norą, panią Linde a Rankiem	118
1.4.1. Rank – Helmer	119
1.4.2. Helmer – Rank	119
1.4.3. Rank – Nora	120
1.4.4. Nora – Rank	121
1.4.5. Rank – Pani Linde	122
1.4.6. Pani Linde – Rank	123
1.5. Szantażysta i walczące o szczęście. Relacje między Krogstadem a Norą i panią Linde	123
1.5.1. Krogstad – Nora	124
1.5.2. Nora – Krogstad	125
1.5.3. Krogstad – Pani Linde	125
1.5.4. Pani Linde – Krogstad	126
1.6. Kochana mama. Relacje między Norą a jej dziećmi	127
1.6.1. Nora – dzieci	128
1.6.2. Dzieci – Nora	129
1.7. Państwo i służba. Relacje między Norą i Helmerem a służącą, nianią i posłańcem	130
1.7.1. Nora – służąca	130
1.7.2. Służąca – Nora	130
1.7.3. Nora – niania	131
1.7.4. Niania – Nora	132
1.7.5. Nora – posłaniec	133
1.7.6. Helmer – służąca	133
1.7.7. Służąca – Helmer	134
2. <i>Rosmersholm</i> (1886)	135
2.1. Spętani uczuciami. Relacje między Rebeką a Rosmerem	136
2.1.1. Rebeka – Rosmer	136
2.1.2. Rosmer – Rebeka	140
2.2. Sędzia sprawiedliwy, mąż prawy. Relacje między Rebeką i Rosmerem a rektorem Krollem	143
2.2.1. Rebeka – Kroll	143
2.2.2. Kroll – Rebeka	145

2.2.3. Rosmer – Kroll	147
2.2.4. Kroll – Rosmer	149
2.3. Duch rewolucji a podpory społeczeństwa.	
Relacje między Mortensgaardem a Krollem i Rosmerem	151
2.3.1. Mortensgaard – Kroll	151
2.3.2. Kroll – Mortensgaard	152
2.3.3. Mortensgaard – Rosmer	152
2.3.4. Rosmer – Mortensgaard	153
2.4. Ideologiczny bankrut a szanowani obywatele.	
Relacje między Brendlem a Rosmerem, Krollem i Rebeką	154
2.4.1. Brendel – Rosmer	155
2.4.2. Rosmer – Brendel	159
2.4.3. Brendel – Kroll	160
2.4.4. Kroll – Brendel	161
2.4.5. Brendel – Rebeka	162
2.4.6. Rebeka – Brendel	164
2.5. Wierna gospodyni. Relacje między Rosmerem, Rebeką a gospodynią	165
2.5.1. Rosmer – gospodyni	166
2.5.2. Gospodyni – Rosmer	166
2.5.3. Rebeka – gospodyni	167
2.5.4. Gospodyni – Rebeka	168
2.5.5. Kroll – gospodyni	170
3. <i>Hedda Gabler</i> (1890)	171
3.1. W szponach ciotki. Stosunki w rodzinie Tesmanów	171
3.1.1. Panna Tesman – Jørgen Tesman	172
3.1.2. Jørgen Tesman – panna Tesman	174
3.1.3. Panna Tesman – Hedda	176
3.1.4. Hedda – panna Tesman	180
3.2. Relacje małżeńskie między Heddą a Jørgenem Tesmanem	183
3.2.1. Hedda – Jørgen Tesman	184
3.2.2. Jørgen Tesman – Hedda	186
3.3. Przyjaciółka pani i pana domu.	
Relacje między panią Elvsted a małżeństwem Tesmanów	188
3.3.1. Pani Elvsted – Jørgen Tesman	188
3.3.2. Jørgen Tesman – pani Elvsted	189
3.3.3. Pani Elvsted – Hedda	192
3.3.4. Hedda – pani Elvsted	195
3.4. Kochanek i damy jego serca.	
Relacje między Løvborgiem a Heddą i panią Elvsted	199
3.4.1. Løvborg – Hedda	200
3.4.2. Hedda – Løvborg	202
3.4.3. Løvborg – pani Elvsted	204
3.4.4. Pani Elvsted – Løvborg	205
3.5. Wypróbowany przyjaciel. Relacje między asesorem Brackiem i małżeństwem Tesmanów	208
3.5.1. Tesman – Brack	208
3.5.2. Brack – Tesman	209
3.5.3. Hedda – Brack	211
3.5.4. Brack – Hedda	214

3.6. Dobrzy znajomi i obcy ludzie. Relacje Tesman – Løvborg, pani Elvsted – Brack oraz Løvborg – Brack	219
3.6.1. Tesman – Løvborg	219
3.6.2. Løvborg – Tesman	220
3.6.3. Pani Elvsted – Brack	221
3.6.4. Brack – pani Elvsted	222
3.6.5. Løvborg – Brack	223
3.6.6. Brack – Løvborg	223
3.7. Wierna sługa. Relacje między służącą a jej państwem i gośćmi państwa	225
3.7.1. Służąca – panna Tesman	225
3.7.2. Panna Tesman – służąca	226
3.7.3. Służąca – Jørgen Tesman	227
3.7.4. Jørgen Tesman – służąca	228
3.7.5. Służąca – Hedda	228
3.7.6. Hedda – służąca	229
3.7.7. Służąca – pani Elvsted	230
3.7.8. Pani Elvsted – służąca	230
3.7.9. Løvborg – służąca	231
Wnioski	233
1. Formy adresatywne w dramatach a społeczeństwo norweskie w XIX wieku	233
2. Trudności w przekładzie form adresatywnych z języka norweskiego na polski	234
3. Strategie tłumaczy	235
4. Zakłócenia relacji międzyludzkich	237
5. Optymalne strategie przekładu	238
Bibliografia	241
Summary	255
Indeks osobowy	259